

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертацията за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на
ВАНЯ МЛАДЕНОВА СТАВРЕВА
назована „Антропоморфната пластика на късноенеолитните култури Варна, КГК VI, КСК –
възможности за интерпретация“

от

д-р Красимир Петров Лещаков, професор по праистория,
СУ „Св. Климент Охридски“

Докторантката е възпитаник на СУ и е завършила висшето си образование си като специалист по български език и литература със специализация по фолклористика в СУ, БФ. След това В. Ставрева е работила като редактор във „Видински общински вестник“ и като кореспондент на в. „24 часа“. В края на периода 2015 – 2018 г. придобива образователната степен „магистър по история и археология“ в СУ, ИФ, Катедра археология, а през 2019 – 2022 е редовен докторант в същата катедра. Междувременно работи в РИМ Видин като уредник в отдел „Археология“ (след 2018 г.). Тези биографични данни са необходими за да се разберат както положителните елементи на рецензираната работа, така и някои нейни неудачи.

Като цяло, работата не е напълно обичайна за традициите на българската археология, която поставя позитивизма като свое водещо направление и съдържа стремежа за конкретно осмисляна на теренната информация. В случая наблюдаваме намеса на редица гранични или напълно отделени научни направления като етнология, културна антропология, изкуствознание, лингвистика и т.н. Англосаксонската школа в археологията е оставила отпечатък и върху терминологичния апарат, и върху методологията, и върху начина на мислене на автора. Тази необичайност не е непременно недостатък, според мен, а по-скоро илюстрация на максимата, че светът (дори и на науката) е пъстър и в него имат свое място различни, понякога дори противоположни тенденции. Въпрос на лична позиция е тяхното приемане, адаптиране и аргументиране, а процедурите са несъмнено легитимни и имат пълно право на съществуване.

Темата е подбрана сполучливо и е дисертабилна. По формулировката на заглавието може да бъдат направени две бележки: Първата се отнася към териториалния обхват, а втората – към избрания изследователски път. Материалите произхождат от големия ареал на три „културни блока“ (по Х. Тодорова), простиращи се от устието на Дунав до съвременните северни граници на Гърция. Това са съвременните територии на България, Румъния и Сърбия (с. 15). Не е обяснено, защо не е включена Гърция, поне нейната северна част (адм. Македония и Тракия) и Одринска Тракия до крайбрежието на Мраморно море. Какви са съображенията на автора да изключи южните части на Родопите и Сакар-Странджа, както и долините на Марица и нейния приток Ергене? Тъй като цялостния подход е културно-исторически, било е достатъчно да се избере един гео-културен район за основен и той да бъде използван като база за сравнителния анализ. Но това не е направено. На второ място: всеизвестно е, че възможностите за интерпретация в хуманитаристиката зависят от няколко основни фактора – информационната обезпеченост на процеса,

резултатите от конкретния анализ и селекцията на външните корелиращи фактори. Последната фаза е несъмнено субективна и творческа; тя е повлияна от редица допълнителни фактори, чието характеризирание едва ли е подходящо да се извърши тук. В края на краищата, а и казано съвсем накратко, двете формулировки – „опит за интерпретация” и „възможности за интерпретация” (както е записано в заглавието и в текста) не са тъждествени. Избраната втора формулировка смущава със своята императивност. Тя едва ли е подходяща за изследвания от този род и насочва читателя към асоциация с онези, които са приучени да съзират истината от позицията на „последна инстанция”. Преди интерпретацията обаче трябва да се направят двете задължителни стъпки – описание и анализ, но на това ще обърна внимание по-долу в текста.

Структурата на изследването. Според мен тя е доста усложнена, която я прави трудна за критичен анализ. Текстът е разделен на Въведение, седем глави и Заключение, общо 340 страници. От Въведението се остава с убеждението, че като във всяка една индуктивна логическа конструкция, същинското изложение ще започне с характеризирането на обекта (изграждане на база данни и нейното анализиране) и ще се премине към нейното обяснение (интерпретация). Така е написано и в Увода:

„Целта на настоящата работа е да анализира антропоморфната пластика и да предложи, съобразно настоящото състояние на проучванията, възможни интерпретации за ролята ѝ в социалноикономическия контекст на късноенеолитните култури Варна, Коджадермен-Гумелница-Караново VI и Криводол-Сълкуца-Бубани” (с. 5).

Трите стъпки – описание, анализ и интерпретация, според мен са добре обосновани и могат да бъдат приветствани, тъй като изграждат една стройна и логична система. Неизвестно защо, този порядък не се следва и не се разпознава в текста на В. Ставрева. Предпочетено е едно твърде дълго въведение в теория на религията и свързаните с нея области на хуманитаристиката, което според мен е напълно излишно в този свой вид.

Първа и втора глава е трябвало да се преосмислят, тъй като те са интерпретационни (а и се дублират в някои от своите части); така, както са поставени като начални, цялата последвала конструкция става априорна. Изреждат се схеми, чужди и далечни и като време, и като контекст, и като генезис. Те се налагат механично върху специфичният обект на конкретния анализ и неговите резултати се включват в (и адаптират към) тези схеми. Освен това, те са твърде общи и засягат различни (и разнопосочни) страни на древното битие, като значително надхвърлят заложената в работата проблематика. Така е и с историографския анализ: авторите или адептите на една или друга теза са изградили и защитават позиции, които са базирани на други факти, от други райони, от други времена и население, имащо други нрави. Ето защо критиката не е по същество; не може да се определи дали е обоснована или не. Примерите са много и изброяването им тук е невъзможно, само ще посоча, че К. Ренфрю изгражда своята „археология на култа” на базата на конкретен анализ на данни от края на II хил. пр. Хр., събрани при разкопките на конкретен обект – светилището Филакопи III. Как да се използват пълноценно неговите изводи или да се атакуват

аргументите му, като се оперира с друго време, среда, култура и социум?! Непълноценни са и данните от т.нар. *living cultures*, но това е отбелязано неведнъж в авторовия текст.

Информацията. Работата включва 3349 информационни единици, което е напълно достатъчно за постигане на поставената цел. Техният впечатляващ брой едва ли е породен от стремежа към създаване на „...достатъчно представителна колекция” (с. 5), а от желанието за работа с всички артефакти(публикувани или не, цели, фрагментирани или на части от тях), известни до момента. Дали е целесъобразно това да се направи в едно изследване и дали това не демонстрира липсата на мяра в селектирането на информацията; дали това не демонстрира наличие на наивна изследователска вяра, че количеството на включеното може да окаже решително влияние върху качествата на труда? Освен това, не забелязах информацията да е йерархизирана като степен на достоверност, а това зависи от фрагментираността на фигурките, запазеността на техния контекст, грижливост на разкопките и документацията и накрая – от начина на тяхното публикуване.

Терминология. Наред с общоприетия в археологията апарат, тук могат да се посочат редица неправилно използвани или незадоволително обяснени термини: като се започне от русизма „източници” (рус.) – на български е „извори” (с. 11), „изкуство” и „стилов анализ”, „древен художник” с. 96 (модернизации, които са най-малкото дискуссионни), „визуален образ” (основен оперативен инструмент, вж. Глава IV, който е зает от философията и отчасти – от изкуствознанието), „колокация” (с. 236) – термин от лингвистиката, широко възприет днес от ИТ сектора и неизвестно защо използван в едно археологическо съчинение. Явно означава „свързаност” и „работа (съществуване) на елементи в единна система”. Малко по-голямо внимание заслужава термина „интерпретативен анализ” (с. 95), който е оксиморон. Анализът означава „разделяне на цялото на елементи” със задача детайлното им изследване. Така той има за крайна цел опознаване на характеристиките на цялото. Ясно е, че интерпретацията е съотносима спрямо цялото, което тя трябва да обясни, а не спрямо неговите елементи. Следователно, тя се оказва крайна цел на анализите и ги увенчава с резултат, т.е. възприема се логически като синтез спрямо природата на отделните (анализирани) елементи.

Първа глава „*Настоящата глава е посветена на теоретичните и методическите въпроси, които имат отношение към интерпретацията на антропоморфната пластика*”. (с. 17). Не на пластиката във фиксираното време и не само в района на изследването, а по принцип – от палеолита до класическата епоха (двуликът Янус, атрибутите на класическите божества и на Херакъл по-долу в авторовия текст са добри примери в тази светлина). Тук читателят може да зададе въпроса – при етноложките примери защо е подмината Америка (Северна, Централна и Южна), а при изкуствоведските изследвания – съвременната малка пластика като част от скулптурата?! Като цяло, главата е общообразователна и еklekтична. Тя демонстрира единствено стремежа на автора да обхване огромния масив от публикувана информация и мнения, които са аргументирани по специфичен начин. Първата част – „Антропоморфните фигурки като произведения на изкуството и социален феномен” (с. 17 – 19) си поставя амбициозната задача да обобщи проблематиката на няколко страници. Дали е възможно това?! Следва опит за проследяване

в резюме на достиженията в изследванията на такива фундаментални понятия като религия, магия, култ и ритуал, при това на базата на съвсем разновременни и разнопосочни изследвания. Липсва ми шаманизмът, споменат само мимоходом (с. 146, 221). Доводите в различните школи се градят на данни от т.нар. *living cultures* (напр. с. 36) до свидетелства от исторически общества, обикновено определяни като комплексни („*complex societies*”) и датирани към края на II хил. пр. Хр. Свободната разходка от палеолита до края на бронзовата епоха и привличане на примери от етнологията до „археологията на култа” и „когнитивната археология” (т.е. от Дж. Фрейзър през Бр. Малиновски до Клод Леви-Строс, К. Ренфрю и др.) не допринасят с нищо за по-доброто осветляване на обекта на изследването в неговата интерпретационна фаза. Същото се отнася и до културологични модернизации, произтичащи от размисли върху съвременно изкуство, психологията (в разновидност „провокативното поле на психогеографията” по Буф-Вермес 2014) и дори естетизация на публичното пространство (с. 35, бел. 2). Те само демонстрират явния стремеж на автора към самоусъвършенстване в една нова за нея (но и необятна) изследователска сфера. Това води до загуба на фокуса и ясната цел на изследването. Според мен е било необходимо да се направи по-критична селекция на школи, мнения и автори. Да се ограничи географския и хронологически обхват. Но се е получило нещо друго – огромната (и много интересна) литература, посветена на проблематиката, е изкушила автора към една твърде фриволна и, в края на краищата, с нищо не допринасяща спрямо преследваната цел разходка. Не липсва и здрав скептицизъм, но той не е водещ – напр. при цитираните автори на с. 36 – 37 по повод на етнологички паралели.... На тези страници най-после става ясно (до някъде) и авторското мнение, което съвпада с това, изразено от Свен Хансен и др. автори. Подлежи на критика и съществуването на глава II – „Преглед на основните интерпретации на антропоморфната пластика” (с. 39 – 63), която би трябвало да бъде историографска. На практика тя е вариант на глава I – „Теоретични въпроси” (с. 17 – 38). Като така, общо страниците, написани преди да се отпочне същинският анализ са повече от 70!

Прави впечатление, че страници 41 – 49 съдържат не напълно обработен текст. Спазен е един шаблон – автор, съчинение (изписано е цялото заглавие в текста, твърде често), основни идеи и възгледи. Написаното звучи като механичен набор от резюмета (фишове, както се наричаха в последната четвърт на миналия век) или файлове, ако това е по-приемливо за читателя.

Глава III съдържа подхода и критериите за предложената класификация. Въпрос на авторско предпочитание е изборът на една или друга система. Важното е тя да е работеща. В случая е точно така, което ми спестява пространните коментари. По-важна е следващата част от труда.

В Глава IV е направено изчерпателно описание на отделните типове (наричани от автора „визуални образи”). Всеки подраздел завършва с опит за интерпретация, която е лаконична, пестелива и доста критична. Това силно контрастира със стила на текста в глави I и II, но демонстрира и факта, че когато се наложи да се направи авторова интерпретация, а не да се преразказват съчинения, задачата е много по-сложна и трудна. Тази глава е чисто авторска и съдържа редица положителни елементи, които следва да се оценят по

достойнство. На практика, предложените обяснения не излизат от рамките на очевидното или на добре разпознаваемото, но все пак ще ги сумирам:

- Интерпретация „майка с дете“ (с. 107) – констатиране на очевидното, с новост „за децата се е грижил и мъжа“ (с. 107). Това е на базата на два примера – от Чаталка и КН на Цикладите;
- Емоционална връзка на любов и закрила при две възрастни фигури – мъжка и женска (с. 110) – констатиране на отново на очевидното;
- Нищо не се казва за комбинацията антропо-зооморфно изображение освен общи разсъждения за пола (с. 112 – 114).
- Интерпретацията на темата „фигура и съд“, (с. 120 – 121) съдържа различни предположения, които не са подкрепени от конкретни доводи. Дадените примери от Африка са само любопитни паралели, нищо повече.
- При интерпретацията на двулуките фигури (с. 124) В. Ставрева се е поддала на изкушението да се позове на римския пантеон – двулукия Янус в частност, въпреки че по-горе в текста тя критикува примерите от класическата епоха и навика на техните изследователи да пренасят механично схеми в праисторията...
- В подобен стил са описани и двуполови образи (с. 126 – 127), чиято интерпретация съдържа общи разсъждения за андрогините и Хермафродит...
- Бременните фигурки са снабдени с много „паралели“ и заслужаваща вниманието ни интерпретация (с. 141 – 143). Тя представлява изброяване на различни мнения – напр. на М. Гимбутас, А. Радунчева или на Х. Тодорова и на В. Николов... Преминва се през етнографски паралели (Хр. Вакарелски) и такива от *living cultures*, за да се достигне до „многообразие на функциите“ – общо седем варианта, като не става ясно кой от тях е предпочитаният (с. 143). Така е и при адорантите: интерпретацията (с. 145 – 146) се придържа се към съществуващи в литературата мнения – молитвен жест или жест на благословия.
- Фигурки с хоризонтални ръце. Интерпретацията е на с. 148: полифункционализъм и многообразие в значението. Каквото си предпочитате – от разкази с реални или митични персонажи до апотропеи и др.
- Фигурки на жени с ръце на корема: от различен материал, обединява ги позицията на ръцете. Интерпретация (с. 164 – 170): този път текстът е по-обстоятелствен, за разлика от предишните „възможности за интерпретация“: но отново апотропейна сила или майката-прародителка....или богинята-майка (с. 168 – 169). Като цяло – придържане към мнението на В. Николов и А. Радунчева (с. 170).
- Фигурки с едната ръка към лицето. Интерпретация. Твърде свободни интерпретации (с. 173 – 175), напр. оригиналното хрумване на М. Гимбутас за скърбящия бог. Отново препратки към античността.
- Фигурките с ръка до ухото и с наведено тяло. Интерпретация не е предложена заради оскъдните данни (с. 176, 178).
- Фигурки с деформации – гърбица и други деформации. Тук интерпретацията е многословна, защото авторът ги свързва с различни болестни състояния (с.188 – 195). В

случая имало пряко отразяване на болестни състояния, не само според автора, но и според цитираните съчинения.

- Фигурки със специални символи и атрибути (вкл. и върху главата). Интерпретацията (с. 201 – 204; 209 – 212) ни отправя отново към добре познатото – това са персонажи с особен социален статус, според литературата. В текста има повече разсъждения за знаците, отколкото за самите фигурки. Отделено е достатъчно голямо внимание на изкуствените деформации на черепа по антропологични данни.

В обобщението на тази глава (с. 233) отново се прибегва до позоваване на античния пантеон. В случая се експлоатират атрибутите на античните божества или на героя Херакъл.... Дискусионно е и пряко отразяване на заболявания, като синдром на Даун или хидроцефалия (с. 235).

Глава V – Археологически контекст. Положително е разглеждането на проблематиката на три структурирани нива, съобщени на с. 236. Анализът е добър и подробен; той не предизвиква основни възражения. Прави добро впечатление този за критериите за обособяване на една сграда като култова. На с. 247 се разкъждава върху „култовите сгради”, следвайки К. Ренфрю за късната бронзова епоха, но липсва позоваване.

Структурираните депозити и др. елементи са разработени също добре (с. 254 – 272). Това прави раздела приносен. Не предизвиква възражения и предложената интерпретация (с. 259) – възможни магически практики, осигуряващи протекция на предците. Като цяло изводите са приемливи, макар че са много предпазливи. На базата на използваната информация биха могли да се предложат и по-конкретни тези. Не липсват и части, които предизвикват несъгласие. Така напр. на с. 272 е написано, че количеството на намерените фигурки в селища (регистрираните разлики са до 16 пъти!) се свързва с производството им, а не с тяхната употреба (използване).

Глава VI. Функционална интерпретация (276 – 314). Защищава се тезата за наличие на мултифункционалност, но основно чрез мнения, прочетени в литературата. Конкретните примери са съобщени мимоходом, в един абзац... Предизвиква съгласие тезата, че не е възможно да се реконструират самите ритуали, а само да се декларира тяхното наличие – чрез етнографски или исторически паралели. Текстът не е лишен обаче от клишета, съдържащи се в литературата, сред които отново изпъкват паралелите от екваториална Африка.

По-добре е разработен следващия раздел – VI.2. Изложението е по-конкретно, а предположенията – по-обосновани и проверими. Това е така, защото след използваните материали се появяват като фактор размерите, приспособленията за прикачване и други конкретни белези: фигурите-„дрънкалки”, фигурите-съдове и др. Заслужава да се отбележи, че сме свидетели на един добър авторов анализ.

От раздел VI.3. Фигурите и др. миниатюрни предмети се очакваше повече. Основен извор е сцената от Овчарово. Читателят остава с впечатлението, че тази глава е можело да се доразработи. Подраздел VI.3.1. съдържа нализ на ансамбли от фигурки (т.е. във фокуса е отношението фигурка-фигурка, а не фигурка-други артефакти). „Другите” се изчерпва с модели на жилища и съдове, т.е. контейнери, в които са поставени „ансамблите от фигурки”.

Едните били за показване, а другите – скрити (в съдовете). Тук се забелязва вече дискутираната слабост – прескачането във времето и пространството не е проблем, той става универсален принцип в търсенето на паралели. Така е и в раздел VI.3. 2. „Връзка с модели на сгради и миниатюризирани предмети”. Като заключение – не се достига до конкретни изводи. И така до с. 313 – текстът се дублира в определена степен с прегледа на проблемите и теоретичните въпроси, направен в началото на работата. Схемата е същата, идеите са същите, разликата има – малко повече примери...

Глава VII. Социално-икономически контекст. Социална динамика и структура на обществото (с. 314 – 322). Тази глава е илюстрация за свръхинтерпретация на обекта на изследването. Започва с напълно ненужен подробен преглед на литературата, посветена на природата, структурата и особеностите на къснохалколитното общество в изследвания район. Следва обратната операция – проверява се доколко обектът на изследването може да послужи като извор за нейното характеризирание. В цялата глава се дискутира втория въпрос – за реконструкцията на социално-икономическия контекст и ролята на пластиката в процеса. Вкл. като извор за специализирано производство и културните контакти. В края на краищата така и не се дава категорично мнение относно мястото на фигуралната антропоморфна пластика в къснохалколитната социо-икономическа система. Изброяването на белези като функционалност, притежание, „елитарно изкуство”, фрагментация и т.н. са характеристики на социума, които се извличат по-сполучливо от други страни на културата и тяхната социална импликация се счита за аксиоматична – напр. селищна система и фортификация, архитектурно планиране и жилищно строителство, металургия, занаяти, обмен и търговия, гробове и т.н. Предположеното чувство на тревожност (с. 332 – 334, „несигурност” в текста) у къснохалколитните обитатели, което да доведе до масовото производство на антропоморфните фигури е интересно, но сравнимо с „тъгуващия бог” на М. Гимбутас...

В **Заключението** са обобщени финалните размисли във всяка една от изброени по-горе глави. Възможен е и подобен подход, но той едва ли е сред най-сполучливите, тъй като следвай го, авторът преповтаря съобщени вече изводи. А и перспективите не дават нищо ново – само очаквания за натрупване на нова полева информация... Всъщност, пред читателя е „резюме” (обикновено то бива преведено на някой от чуждите езици), а не „заключение”, в което да се доразвие направеното преди това. Така или иначе, това е един неразривно свързан с текста финал.

Накрая да се спрем накратко и на **Каталога**. Състои се от две части – каталог на находищата (селищни могили, селища, ямни комплекси и др.), и каталог на артефактите, обект на анализа. Възможно ли е било да се обединят, което би улеснило работата с него. Така или иначе, пред нас са два каталога. Каталогът на обектите съдържа един положителен стремеж към пълнота и изчерпателност. Те явно са постигнати, но е написано, че *„Обектите са групирани според контекста: селища, некрополи, ямни комплекси”* (с. 14 – 15). Основа на групирането явно е според мястото на археологическите

обекти в селищната система (селищния модел). Контекстът не определя основната характеристика на отделните категории, което да доведе до обединяването им в посочените групи.

Каталогът на фигурките е само текстови, липсват илюстрации към индивидуалните каталожните номера. Изображенията са изнесени в Таблицы – от 1 до 288. Свързаността на каталожно описаните единици и таблиците липсва почти напълно, защото организацията им е различна. Номерацията в каталога е направена по селища, а не по образи и теми, както процедира автора. Таблата не са организирани по каталожните номера – напр. на Табл. 247 до 287, са илюстрирани костени фигурки, т.е. групирането е според суровината и след това – според типа. А в текста пише, че суровината няма водеща стойност и е вторичен белег. Фигурките от едно табло имат най-различни каталожни номера, което затруднява работата с тях. Поставя се и въпроса доколко отделните информационни единици в каталога са равностойни или поне сравними. Част от тях са обработени лично и са прецизно описани (документирани), но друга са взети от публикации. Това прави каталога неравномерен от гледна точка на пълнота и достоверност на информацията, а там се намалява неговата обективност и възможностите му да изгражда базата на по-нататъшния анализ. Следователно – информацията не е хомогенна, но за това едва ли е отговорна В. Ставрева.

Накрая ще си позволя да сумирам положителните страни на рецензираната работа:

1. Добър и изчерпателен историографски преглед на класификациите на фигурките (с. 89 – 94).
2. Възприетите в труда принципи на класификацията (с. 95 – 102) не предизвикват възражения, освен поставянето на последно място на суровината, от която са изработени (с. 101). В противовес на това, на много места в текста е изтъкнато, че материалите са водещи при определяне на функционалността, дълготрайността на употребата, статуса и др.
3. Класификацията на фигурките също е добра, тъй като се следват вече известни в литературата схеми от България и Румъния (с. 101). Има и новости, които аз приемам, но не без резерви, като „визуалните образи” и „темите”.
4. Много добър е анализът на фигурките съобразно техния контекст.
5. Отлично познаване на обекта на изследването и критичност по отношение на тезите за „храмове”, храмове комплекси” и др. подобни селищни структури от времето на късния халколит.
6. Добър български език и умения за изразяване, които явно са наследство от предишните професионални занимания на В. Ставрева.
7. Напълно задоволителни и професионално поднесени илюстрации в многобройни таблици.

На този фон ми се струват любопитни някои грешки, които явно са плод или на наивност, или на недоглеждане. Ще посоча само няколко. На с. 194 е изписано името на един автор като „Дж. Лазаровици”. Сигурно е Джон, си мисли читателят, но всъщност той е известният румънски праисторик Георге Лазаровичи (или Георги Лазарович съобразно

неговия сръбски произход). На с. 250 е изписано „каменни волути, споени с пясък и глина”. Вероятно става дума за каменни волуни, а не за антични архитектурни елементи. Предизвиква усмивка и изразът „вътрешното им съдържание” (с. 234), който явно е контрапункт на „външно съдържание”. Звучи непривично и „композицията мъж и жена” (заглавие на глава IV.2); „женско изображение с реалистично тяло” (с. 92) и т.н., и т.н.

Автореферат. В него е надлежно сумирано съдържането на отделните глави на дисертацията и тук коментарът е излишен. В края текста са изредени и приносите в това изследване – така, както са видени от автора. Част от тях приемам, други – не. Те са снабдени с номера, което ми спестява тяхното описание. Тези с номера 1-2 и 4-7 (общо шест) са напълно приемливи, докато останалите три подлежат на много сериозна дискусия и едва ли могат да бъдат аргументирани. Към тези приноси следва да се добавят и положителните черти, изтъкнати по-горе. Несполуките в работата могат да се отдадат на престараване, което е обичайно за всеки нов изследовател и остатъчното влияние на професионални занимания, които се подчиняват на други правила. Материята е много сложна и би било максималистично да се иска от автора напълно сполучливо навлизане в нея от първия път. Следователно, работата има всички формални основания да получи положителна оценка и на маг. В. Ставрева да се присъди на образователната и научна степен доктор, за което аз ще гласувам.

05.02.2023 г.

.....

К. Лещаков